

Jadwiga Szędzielorz

INSPIRACJA RELIGIJNO-MITYCZNA I MITOLOGICZNA
W POWIEŚCIACH HISTORYCZNYCH DYMITRA MIERIEŻKOWSKIEGO

Beletrystykę historyczną autora trylogii "Chrystus i Antychryst" cechuje obecność różnorodnych sygnałów mitycznych oraz motywów religijno-mitycznych i mitologicznych. Odwołanie się zaś twórcy do mitu pozostaje w ścisłym związku z ogólnymi tendencjami filozoficznymi i ideowo-artystycznymi modernizmu. Antyk i Biblia jako źródło przywołań mitycznych i mitologicznych stały się wartością kulturalną przełomu XIX i XX stulecia¹. Sięganie zresztą po motywy wszystkich niemal mitologii świata, żywe zainteresowanie kosmogonią i różnorodnymi systemami religijnymi jest w owym czasie powszechne w kręgach intelektualistów.

¹Funkcję mitu Dionizosa w refleksji filozoficznej i estetycznej modernizmu szeroko omawia M. Głowiński: Maska Dionizosa, /w:/ Młodopolski świat wyobraźni. Studia i eseje, pod red. M. Podrazy-Kwiatkowskiej, Kraków 1977, s. 353-406. Wpływ hinduskiej myśli religijnej na formowanie się filozoficznych podstaw symbolizmu podnosi M. Podraza-Kwiatkowska: Zagadnienia polskiego symbolizmu, /w:/ Młodopolskie harmonie i dysonanse, Warszawa 1969, s. 10 - 13. Przyczyny popularności mitu w literaturze przełomu XIX i XX wieku i funkcję motywów mitycznych w literaturze Młodej Polski analizuje H. Filipkowska: Z problematyki mitu w literaturze Młodej Polski, /w:/ Problemy literatury polskiej lat 1890 - 1939. Seria I, pod red. H. Kirchner i Z. Żabickiego, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1972, s. 221 - 252. O roli motywów biblijnych i antycznymi-mitologicznymi w literaturach słowiańskich epoki modernizmu pisze M. Bobrownicka: Problematyka modernizmu w literaturach słowiańskich (Postulaty badawcze), /w:/ Modernizm w literaturach słowiańskich (zachodnich i południowych), pod red. M. Bobrownickiej, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1973, s. 17 - 19.

Wśród literackich ugrupowań epoki modernistycznej symboliści rosyjscy wykazują szczególną predylekcję do zagadnień religijnych. Należą one do najważniejszych i najbardziej absorbujących ich wyobraźnię artystyczną. Motywy mityczno-religijne pełnią tutaj funkcję kodu obrazowo-znaczeniowego dla wyrażenia uniwersalnych problemów ontologiczno-egzystencjalnych². Służą również treściom polemicznym wobec systemu wartości obowiązującego w dotychczasowej tradycji chrześcijańskiej. Znamienne dla estetyki modernizmu idee synkretyzmu helleńsko-chrześcijańskiego, dążenie do odnowienia ascetycznego, zdogmatyzowanego chrześcijaństwa poprzez zespolenie z ideałami pełni, radości i woli życia, zawartymi w religiach niechrześcijańskich, w literaturze rosyjskiej przełomu wieków szczególnie wyraźnie dochodzą do głosu³. Poza Mierieżkowskim zagadnieniom tym sporo uwagi poświęcił Wiaczesław Iwanow w swych studiach o kulcie Dionizosa. W twórczości Aleksandra Błoka i Andrzeja Biełego, obok mityczno-religijnego solaryzmu, uwidacznia się również wywiedziona z grecko-rzymskich kultów misteryjnych fascynacja prastarym żywiołem dionizyjskim i obrzędową kolektywnością.

Wśród powszechnie panującej na gruncie rosyjskim "eksploatacji" mitów bodźce płynące z chrystianizmu i wierzeń przedchrześcijańskich w przypadku Mierieżkowskiego odgrywają szczególną rolę. Motywy mityczno-religijne stanowią jeden z najbardziej dynamicznych komponentów całego jego światopoglądu. Są konstruktywnym oraz inspirującym składnikiem zarówno myśli estetycznej, jak i refleksji filozoficznej i historiozoficznej twórcy. Mają także swój udział w kształtowaniu powieściowego świata i wpisanej weń problematyki.

²Zob. M. Bobrownicka, op. cit., s. 19.

³Zjawisko synkretyzmu w filozofii i estetyce modernizmu omawia M. Głowiński w cytowanym już studium "Maska Dionizosa". O młodopolskim synkretyzmie religijnym pisze obszernie J. Kwiatkowski: Od katastrofizmu solarnego do synów słońca, /w:/ Młodopolski świat wyobraźni..., s. 231 - 325.

Mit podniesiony zostaje do rangi zasadniczego elementu wizji historiozoficznej, jaką rozwija pisarz w swych powieściach historycznych. Jej istotą jest ujęcie procesu dziejowego jako walki dwóch przeciwstawnych pierwiastków metafizycznych - materii i ducha, żywiołu ziemskiego i niebiańskiego, pogańskiego i chrześcijańskiego - w ich dążeniu do syntezy. Odwieczny konflikt antynomicznych kategorii ukrytych pod tymi symbolicznymi pojęciami stanowi główną opozycję światopoglądu Mierieżkowskiego. Wyznacza strukturę rzeczywistości literackiej i pozaliterackiej, przekracza wszelkie uwarunkowania historyczne i steruje losami ludzkości.

Przyjęta teza o istnieniu dwóch niezależnych pierwiastków metafizycznych rządzących procesem historycznym przypomina wywodzący się z gnostycyzmu irańskiego manicheizm, głoszący istnienie dobra i zła jako odrębnych, zwalczających się pierwiastków, których ścieranie się i walka stanowi treść dziejów. Przywodzi też na myśl staroirański mazdaizm, w którym Aryman (odpowiednik m. in. biblijnego Szatana), uosobienie zła, najwyższe bóstwo ciemności, walczy z Ormuzdem, bogiem mądrości, prawdy i dobra. Moc Ormuzda, jak podaje mit, jest ograniczona przez Arymana, unicestwiającego dzieła bóstwa światła. Z Arymanem toczy on odwieczną walkę, mającą zakończyć się zwycięstwem Ormuzda.

W wyłaniającej się z powieści Mierieżkowskiego całościowej wizji historii, zakładającej trójstopniowy przebieg procesów dziejowych i finalizm, mocno zaakcentowane zostaje istnienie pewnej uniwersalnej prawidłowości, jednolitej stałej tendencji: powtarzalności, ciągłego odradzania się przestarłego antagonizmu materii i ducha, Chrystusa i Antychrysta, prowadzącego poprzez walkę i ścieranie się do zamierania na jakiś czas jednych wartości i dominacji innych. Konflikt ów z niebywałą siłą zarysował się w trzech przełomowych momentach dziejowych, szeroko ujętych w kolejnych tomach trylogii "Chrystus i Antychryst"⁴, a mianowicie w epoce Juliana

⁴Cykl ów tworzą powieści: "Śmiert' bogów. Julian Otstupnik". "Woskriesszyje bogi. Leonardo da Winczi". "Antichrist. Piotr i Aleksiej".

Odstępcy, włoskim renesansie czasów Leonarda da Vinci i w Rosji doby Piotra I.

W spojrzeniu na dzieje przez pryzmat odradzającego się w nich dualizmu ujawniają się cechy znamienne dla wyobraźni mitycznej. Współczesny religioznawca Mircea Eliade wskazuje na trzy cechy czasu magiczno-religijnego: "periodyczność, powtórzenie, wieczna terażniejszość"⁵. Ujęcie świata w tych kategoriach czasowych charakteryzuje refleksję filozoficzną myślicieli najbardziej popularnych w okresie modernizmu i znajduje wyraz w realizacjach artystycznych wielu twórców⁶.

W powieściopisarstwie Mierzejkowskiego elementy myślenia mitopoetyckiego przejawiają się w dążeniu do uchwycenia podobieństw i zbieżności pomiędzy epokami historycznymi uobecnionymi w rzeczywistości powieściowej, w akcentowaniu tego, co wspólne, powtarzające się, typowe dla przeszłości i terażniejszości. Owe podobieństwa i zbieżności obejmują sferę życia zewnętrznego i wewnętrznego człowieka, determinują najszerzej pojęte założenia światopoglądowe. Niezależnie od czasu i miejsca, w którym działają bohaterowie, horyzont ich myśli wypowiedzianych oraz niewypowiedzianych i podświadomych wyznacza ta sama problematyka. W snach, gorączkowych majaczeniach i przywidzeniach dochodzą do głosu identyczne pragnienia i dążenia. Ponadhistoryczny wymiar czasu zostaje tu zasugerowany także dzięki powracaniu w kolejnych dziełach pewnych schematów fabularnych, motywów ideowo-tematycznych, wizji apokaliptycznych, pojawiających się w wypowiedziach postaci, należących do różnych epok, identycznych sformułowań, określeń, metafor i porównań.

Zawartym w dziełach powieściowych poglądom i ideom zostaje nadany walor uniwersalności i ponadczasowości w inny jeszcze, oryginalny sposób. Z jednej strony podejmowane za-

⁵M. Eliade, Traktat o historii religii, Warszawa 1966, s. 387.

⁶Zob. cytowane już studium M. Głowińskiego i H. Filipkowskiej.

gadnienia silnie związane są z atmosferą i duchem autentycznego czasu historycznego, w którym osadzone zostały losy bohaterów, z drugiej zaś - odsyłają do czasów nam bliższych, zdradzają mianowicie powiązania z epoką współczesną twórcy.

Mit dostarcza sensów naddanych powieściom Mierieźkowskiego i w wieloraki sposób dochodzi w nich do głosu. Pojawia się we wszystkich niemal warstwach utworów. Osobliwością i cechą specyficzną dzieł autora trylogii jest jednakże swoisty mariaż dwóch wymiarów czasowych: mitycznego z realnym, historycznym. Wszystkie powieści autora trylogii zawierają ścisłe daty i sporą ilość innych wyznaczników czasu historycznego, mocno osadzających fikcyjny czas powieściowy w pozaliterackich realiach historycznych. Chronologia wydarzeń kolejnych tomów trylogii i pozostałych dzieł sugeruje jednokierunkowy, nieodwracalny przepływ czasu. Określająca strukturę temporalną utworów mitopoetycka ewokacja kategorii czasu zostaje tu skojarzona z zasadą linearności. Dążenie do zespolenia tego, co czasowo wymierne, z tym, co wieczne, odróżnia Mierieźkowskiego od innych modernistów, którzy, sięgając do historii, w istocie nie liczyli się z jej prawdą, mit przede wszystkim mając na uwadze. U autora trylogii współistnienie szeroko rozumianych sugestii mitycznych i mitologicznych z autentycznymi faktami dziejowymi stanowi znamienne cechę struktury wszystkich utworów beletrystycznych i istotny element ich semantyki.

Splatanie się dwóch płaszczyzn - mitycznej i historycznej - sygnalizują hasła tytułowe powieści. Do chrześcijańskich źródeł mitycznych odsyła metafora tytułowa trylogii "Chrystus i Antychryst". Znamienne są też tytuły poszczególnych tomów trylogii i dwóch innych powieści: "Śmierć bogów. Julian Odstępca", "Zmartwychwstali bogowie. Leonardo da Vinci", "Antychryst. Piotr i Aleksy", "Narodziny bogów. Tutenchamon na Krecie", "Mesjasz". W zdecydowanej większości utworów pierwszy człon tytułu wskazuje na niechrześcijańskie źródło mitu, mówi o wielu bogach. Nawołuje też wprost do an-

biwalencji umierania i odradzania ("Narodziny bogów", "Śmierć bogów", "Zmartwychwstali bogowie"). Drugi człon tytułu sygnalizuje epokę historyczną, owe przełomowe momenty dziejów ludzkości, w których tendencja do odradzania się i zanikania pierwiastka duchowego i materialnego, pogańskiego i chrześcijańskiego szczególnie się ujawnia. Tytuły zapowiadają zatem podstawową problematykę utworów. Zwłaszcza zawarta w metaforze tytułowej trylogii ("Chrystus i Antychryst") antynomia zostaje w rzeczywistości kreowanej Mierieźkowskiego wszechstronnie rozwinięta. Wyraża ona fundamentalną, spajającą wszystkie powieści ideę, będącą jednocześnie odpowiedzią na pytanie o sens dziejów. Jest nim, zgodnie z założoną w powieściach koncepcją historii, nieustanne dążenie ludzkości do pojednania w harmonijną całość rozdzierających rzeczywistość mitycznych żywiołów: pogańskiego z chrześcijańskim.

Konstrukcja czasu w powieściach w pełni podporządkowana jest tym intencjom filozoficznym twórcy. Linearny przepływ czasu zmierzający do ostatecznego celu, do końca, splata się tu z niezmiennie odradzającym się w świadomości i podświadomości ludzi pragnieniem odzyskania nieosiągalnej w ziemskim wymiarze egzystencji harmonii i ładu.

W strukturę fabularną utworów, zgodnie z zasadniczą ideą, zostają wprowadzone postacie wyrażające pragnienia eschatologiczne, mówiące o przeznaczeniu świata i ludzkości, o nadejściu Mesjasza, który zespoli antynomie i przywróci światu utraconą harmonię. W "Śmierci bogów" nadejście "Pojednawcy dwóch światów" zapowiada jasnowidzący Maksym. W "Zmartwychwstałych bogach", odległych od "Juliana Odstępcy" o kilkanaście stuleci, ideę syntezy głosi Cassandra. W czasach Piotra I uobecnionych w "Antychryście" przyszlą syntezę obwieszcza i symbolizuje siwłuteński starzec, jawiący się Tichonowi jako biblijna postać św. Jana. Zapowiada on epokę Trzeciego Testamentu, Królestwa Ducha Świętego, w którym zniesione zostaną wszystkie antynomie. Zbliżanie się nowej

wspólnoty duchowej intuicyjnie przeczuwa bohater tej samej powieści - carewicz Aleksy. Tuż przed śmiercią ma widzenie, w którym pod postacią starca rozpoznaje św. Jana.

Prawda o celu ziemskiej wędrówki człowieka zostaje tutaj wyrażona językiem mitu. Odwołanie się do mitu nie jest dla Mierieźkowskiego formą eskapizmu, lecz projekcją przeszłości w przyszłość; mit zapowiada nadejście nowego świata. Z kształtowanych przez apokaliptyczne wierzenia wyobrażeń o spełnieniu czasów Mierieźkowski w trylogii "Chrystus i Antychryst" nawiązuje tylko do ostatniej części opowieści, do oczekiwania "Mesjasza", "Zbawiciela", spełnienia czasów w Królestwie Ducha Świętego.

Propozycję historyzoficzną twórcy "Leonarda da Vinci" można by zatem określić, w odróżnieniu od modernistycznego katastrofizmu, jako optymistyczną. Natomiast wizje apokaliptycznej zagłady poprzedzającej nadejście Mesjasza pojawiają się w powstałej w latach dwudziestych i na początku trzydziestych naszego stulecia dylogii "Narodziny bogów" i "Mesjasz".

Oto wizja zagłady głoszona ustami proroka Zenofera z "Mesjasza": "Будет зло бесконечное. /.../ Солнце померкнет, земля запустеет. /.../ Скажут люди: 'нет чужого, все общее; и чужое - мое; что хочу, то возьму!' Скажет бедный богатому: 'вор, отдай, что украл!' Скажет малый великому: 'все равны!' /.../ Новыми богами сделаются нищие, и перевернется земля вверх дном /.../. Вдруг встал, упал на колени и поднял слепые глаза к небу /.../ - Было и будет, - будет новая земля и новое небо /.../. Благословлен Грядущий во имя Господне! Он сойдет, как дождь на скошенный дуг, и как роса - на землю безводную. Вот Он идет!"⁷.

Ta apokaliptyczna wizja nie jest obrazem pochodzącym z mitycznego źródła, nie jest też parafrazą mitycznego wątku, zawiera bowiem bardzo wyraźne aluzje do wydarzeń, jakie mia-

⁷D. Mierieźkowskij, Miessija, t. I, Paris (1928), s. 69.

ły miejsce w Rosji podczas ostatniej rewolucji. Obraz ten wszakże utworzony został zgodnie z regułami tradycyjnego mitu. Jest to, by tak rzec, przetworzenie rzeczywistości w mit. Leżąca u podstaw tej apokalipsy dialektyka śmierci i odrodzenia sprawia, iż można ją także odczytać jako propozycję optymistyczną. U Mierieżkowskiego katastrofizm nigdy nie ma charakteru bezwzględny, zawsze zakłada on drogę wyjścia.

Tkwiąca u źródeł historiozofii wpisanej w dzieła antynomia dwóch żywiołów sprawia, iż rzeczywistość przedstawiona organizowana jest w powieściach Mierieżkowskiego według spojrzenia dychotomicznego: "postać centralna - świat otaczający". Czołowi bohaterowie wszystkich powieści, mimo iż oddzieleni stuleciami, podejmują w rzeczywistości kreowanej identyczne role mitopodobne. Julian Odstępca, Leonardo da Vinci, Piotr I są rzecznikami idei pogańskiej. Wartości przeciwstawne reprezentuje szeroki ogół.

Mit ingeruje także w budowę struktury psychicznej bohaterów. Psychiczna rzeczywistość postaci działających, głównie pierwszo- i drugoplanowych, jest zdeintegrowana. Wszyscy mają tu naturę dwoistą. Bohater "Zmartwychwstałych bogów", Leonardo da Vinci, dwoi się w oczach Cezare: "Янус двуликий: одно лицо ко Христу, другое к Антихристу. Поли, разбери, какое истинное, какое ложное. Или оба истинные?..."⁸. Podobnie widzi Leonarda inny bohater powieści - Jan Beltraffio. Wielu bohaterom trzeciej części trylogii Piotr I jawi się to w postaci Antychrysta, to Chrystusa. Niekiedy widzą w nim scalenie obu postaci. Dla ogółu Julian Odstępca, Leonardo da Vinci i Piotr I są wcieleniem Antychrysta.

Zawiązują się tu jeszcze innego rodzaju relacje między bohaterami a postaciami mitycznymi. W poczynaniach Juliana walczącego z chrześcijaństwem w imię Hellady dość wyraźne są aluzje do mitycznej walki Arymana z Ormuzdem.

⁸D. Mierieżkowskij, *Woskriesszyje bogi*. Leonardo da Vinci, t. I, Berlin 1922, s. 256.

Mit dostarcza intelektualnej podpory dla konstrukcji światopoglądu czołowych bohaterów powieściowych. Protagonista "Śmierci bogów", Julian Odstępca, utożsamia się z Tytanem zrywającym pęta, z Antychrystem wyrażającym bunt przeciw Bogu. W odróżnieniu jednak od romantycznych wcieleń Szatana jego wariant u Mierieżkowskiego pozbawiony zostaje rysów tajemniczego demona, buntownika, odtrąconego za niepoohamowaną dumę, wybujałe namiętności i "brak posłuszeństwa". Obca jest mu rola siewcy zła, pasja niszczycielska czy zemsta za cierpienie. Antychryst Mierieżkowskiego jawi się jako zwiastun nowego, wyzwoliciel z krępujących jednostkę ograniczeń, obrońca wolności i godności człowieka, jako siła zmieniająca oblicze świata. Jest on po części wcieleniem Dionizosa z indywidualistycznego mitu Nietzschego, w kształcie, jaki nadał mu myśliciel w "Tako rzecze Zaratustra"⁹. Niekiedy wizerunek bohatera zdradza, iż nie zostają mu przypisane raz na zawsze określone cechy postaci mitycznych. W różnych okolicznościach protagonista "Śmierci bogów" identyfikuje się z różnymi figurami mitycznymi lub tylko ujawnia pewne rysy odpowiadające cechom Dionizosa, Prometeusza, Chrystusa, Antychrysta, a także innych postaci mitycznych i mitologicznych.

Podobnie jest z czołowym bohaterem powieści "Antychryst. Piotr i Aleksy". Niektóre z rysów charakteryzujących Piotra I (sadyzm, barbarzyństwo, okrucieństwo) odpowiadają cechom mitycznego Arymana, Mitry-Dionizosa, Antychrysta, inne zaś (prostota, czułość, wrażliwość) są zaprzeczeniem atrybutów tych postaci mitycznych. Analogicznie jest z niektórymi postaciami drugoplanowymi. W Kassandrze z "Leonarda da Vinci" Jan Beltraffio rozpoznaje Afrodytę. W "Antychryście" Afrosinię Aleksy identyfikuje z boginią Wenus. Sam Aleksy obdarzany jest niekiedy rysami Chrystusa.

Dostrzegalne są też tu relacje między cechami wielu in-

⁹Na temat funkcji mitu Dionizosa w estetyce i filozofii Nietzschego zob. M. Głowiński, op. cit.

nych postaci a atrybutami figur mitologicznych. Bohaterki "Juliana Odstępcy", "Mesjasza" i "Tutenchamona na Kreście" - Arsinoe, Dio - mają sporo rysów Afrodyty, Diany, Sofii. Wiele postaci powieściowych jest po części wcieleniem lub zawiera pewne tylko cechy figur mitycznych lub mitologicznych.

W rzeczywistości powieściowej mit sygnalizowany jest jeszcze w inny sposób. Pojawiają się mianowicie sytuacje skonstruowane według mitycznych pierwowzorów. W "Leonardzie da Vinci" taniec wokół stosu rozpalonego w imię Chrystusa, na którym płoną odnalezione posągi olimpijskich bogów, przekształca się nieoczekiwanie w orgiastyczne bachanalie. Organizowane przez Piotra I raz po raz uczyty przybierają taki sam charakter.

Mit funkcjonuje u Mierzejkowskiego również na prawach reminiscencji. W scenie opisującej śmierć Aleksego, zadreżonego przez Piotra czy raczej złożonego w ofierze w imię racji stanu, można wykryć reminiscencje wątku ewangelicznego. W strukturze powieści istnieje także wiele enigmatycznych aluzji do mitu.

Sygnaly mityczne pojawiają się także w wypowiedziach bohaterów. Postacie Mierzejkowskiego mówią cytatami z Biblii. Często w narrację wtapiane są całe obszerne fragmenty tekstów biblijnych. Podkreślić należy, iż te same "cytaty" i przytoczenia powtarzają się, niejako przewijają przez kolejne tomy powieści Mierzejkowskiego sugerując, że ludzie czują i myślą tak samo od wieków.

W strukturze fabularnej utworów ujawnia się odmienny sposób wykorzystania mitu, polegający na niemal dosłownym przejęciu i wkomponowaniu w tekst powieściowy motywów prastarych wierzeń religijnych. W "Śmierci bogów" Julian Odstępca poddaje się obrzędowi chrztu z krwi, który zostaje dosłownie przejęty z kultu Mitry. Tak jak każde mit, umieszczono go "na dole pokrytym perforowanymi deskami. Zabito trzy byki, a ich krew spływając przez otwory w deskach, spryskiwała ubranie i twarz siedzącego w dole Juliana. Zgodnie z wierze-

niem, krew przekazywała siły boskie. Julian, przeszedłszy przez ten obrzęd, czuje się "nowo narodzony", uwolniony od ludzkich słabości. Mit służy tutaj w pewnym sensie wypukleniu mentalności bohatera i oddaniu atmosfery duchowej epoki, którą cechuje przemieszanie starych kultów pogańskich z wierzeniami chrześcijan.

Dylogia powieściowa "Tutenchamon na Krecie" i "Mesjasz", której zdarzenia fabularne osadzone są na Krecie i w Egipcie w czasach Amenhotepa IV Echnatona, czyli w XIV wieku p.n.e., dostarcza mnóstwa przykładów dosłownego przejęcia wierzeń mitycznych i wkomponowania ich w strukturę powieściową. Utwory te niejako odsyłają do prairódów mitu. Misteria, kultury i rytury są tu praktykami codziennymi i obowiązkowymi, są znamiennymi historycznymi epoki, realiami, składnikami kultury duchowej.

W fabule zostają uobecnione głównie te misteria i kultury, które wyrażają tęsknoty i nadzieje ludzi na szczęśliwe życie poza grobem, których myśl obraca się wokół śmierci i ponownych narodzin. W Egipcie Nowego Państwa oddaje się wprawdzie cześć Amonowi-Re i Atonowi, ale pragnienia ogółu wyrażają się w kulcie Ozyrysa i blisko spokrewnionego z nim boga umierającej i zmartwychwstającej roślinności - Tammuza. Na Krecie odprawia się misteria Bogini-Matki, bóstwa płodności i urodzaju, silny jest kult Byka, symbolu płodności, mocna jest wiara w życie pozagrobowe i kult zmarłych.

W strukturę fabularną zostają też wprowadzone misteria i kultury, które stanowią swobodną parafrazę tradycyjnego mitu. Kult Adonisa w świecie przedstawionym Mierieżkowskiego niewiele ma wspólnego z rzeczywistym mitem, do złudzenia natomiast przypomina orgiastyczne misteria Dionizosa. Biorąc w nich udział kobiety-bachantki, które ogarnięte świętym szaleństwem, ze śpiewami, tańcami i okrzykami biegają nocą po górach i lasach, machając żagwiami w poszukiwaniu wcielenia boga, wyrażając tym samym w formie najbardziej naturalnej i pierwotnej autentyczne pragnienia i dążenia człowieka do zespolenia z bóstwem, do osiągnięcia harmonii.

Wszystkie powieści Miarieżkowskiego zawierają bogaty komplet motywów mityczno-religijnych i mitologicznych. Odwołanie się do mitu wiąże się tu bezpośrednio z potrzebą realizacji ideowo-artystycznej koncepcji utworów i ich uogólniającymi aspiracjami. Ma na celu ujawnienie uniwersalnej, ponadczasowej prawdy o sensie ludzkiej egzystencji, o siłach rządzących biegiem dziejów i naturą ludzką, a także przywołanie postaw i wartości godnych kultuwowania. Wpływa zatem z autentycznego zainteresowania kwestiami, jakie na obszarze dociekań teoretycznych i w realizacjach artystycznych podejmowali i usiłowali rozstrzygnąć myśliciele i twórcy epoki modernistycznej.

РЕЛИГИОЗНО-МИФИЧЕСКИЕ И МИФОЛОГИЧЕСКИЕ ВЛИЯНИЯ В ИСТОРИЧЕСКИХ РОМАНАХ ДМИТРИЯ МЕРЕЖКОВСКОГО

Статья представляет собой попытку проследить некоторые способы проявления и роль религиозно-мифических и мифологических мотивов в исторических романах Д. Мережковского. Прозаическое творчество писателя представляется автору статьи особенно наглядным примером широкого использования библейской и античной традиции. В статье отмечается существенная роль религиозно-мифических мотивов во всех планах художественной структуры произведений. Они лежат в основе концепции истории, которая развивается писателем в трилогии "Христос и Антихрист" и остальных романах. Особенно ярко миф проявляется также в конструкции психической структуры и мировоззрения героев.